

Kansalliskirjaston tulosneuvottelujen valmistelukokous

Aika:	22.11.2007, klo 9.10-10.40	
Paikka:	Kansalliskirjasto, Unioninkatu 36, Kai Ekholmin huone	
Läsnä:	Kai Ekholm	Kansalliskirjasto, puheenjohtaja
	Maija Berndtson	Yleisten kirjastojen neuvosto
	Dorrit Gustafsson	Kansalliskirjasto
	Ritva Hänninen	Erikoiskirjastojen neuvosto
	Ulla Ohvo	AMKIT-konsortio
	Jarmo Saarti	Suomen yliopistokirjastojen neuvosto
Esittelijä:	Kristiina Hormia-Poutanen	Kansalliskirjasto
Sihteeri:	Aki Kangas	Kansalliskirjasto

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen kello 9.10.

2. Esityslistan hyväksyminen

Esitys: Hyväksytään esityslista

Päätös: Esityksen mukaan

3. Kirjastoverkkopalveluiden toimintasuunnitelma 2008

Opetusministeriön ja Helsingin yliopiston välisessä tulossopimuksessa vuodelle 2008 on määritelty Kansalliskirjaston tehtävät sekä kirjaston uudet tehtävät kirjastoverkon palvelukeskuksena:

Toiminnalliset tavoitteet 2007 – 2009

Kansalliskirjaston toiminnan valtakunnallisia tavoitteita ohjaa yliopistolaki ja opetusministeriön ja Helsingin yliopiston välinen tulossopimus. Kirjaston perustehtävänä on vastata kansallisen julkaistun kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja saatavuudesta. Vuonna 2006 uudistettu yliopistolaki ja sen 25§ vahvistaa Kansalliskirjaston tehtäviä kirjastoverkon palvelukeskuksena.

Tavoitteena on vahvistaa Kansalliskirjaston roolia kirjastoalan kansallisena kehittäjänä ja kirjastoverkon peruspalvelujen tarjoajana Kansalliskirjastotyöryhmän 2002 seurantaryhmän esitysten pohjalta.

Kirjastoverkkopalvelut

Tavoitteena on kehittää ja vahvistaa suomalaisen kirjastolaitoksen palvelutasoa. Kirjasto tuottaa kirjastoverkolle tietokantapalveluja, digitaalisen kirjaston sovelluspalveluja, elektronisen aineiston hankintapalveluja, standardointi- ja yhteistilastopalveluja. Kirjasto sopii palveluista yksityiskohtaisemmin sektorikohtaisesti. Kirjasto kehittää palveluympäristön laatua yhteistyössä asiakaskirjastojen kanssa.

Toimintasuunnitelma 2008 – luonnos

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus toteutuu tiedonsaantiedellytysten paranemisena. Vuoden 2008 aikana kehitetään uusia teknologisia ratkaisuja (mm. uusi Linda) sekä kehitetään rakenteita mm. uudistamalla kirjastojärjestelmän ohjausrakennetta sekä sopimusmalleja. Keskeisiä tehtäviä vuonna 2008:

- Kansallisia tietokantoja (Linda, Arto, Fennica, Viola) tarjotaan joustavasti asiakkaiden käyttöön. Linda- ja Arto- tietokantojen vapaa kansalaiskäyttö otetaan esille tulosneuvotteluissa.
- Syksyllä 2007 toteutettavan pilottiprojektin avulla kartoitetaan, onko nykyinen Voyager- yhteisluettelosovellus mahdollista korvata Ex Libriksen Aleph Central Catalogue –sovelluksella. Tavoitteena on Linda-tietokannan sisällön parantuminen sekä työskentelyprosessien tehostuminen. Uusi Linda mahdollistaa korkeakoulujen yhteisluettelon rakentamisen ja tulevaisuudessa ns. kansallisuettelon kehittämisen.
- Digitaalisen kirjaston ohjausjärjestelmää uudistetaan kehittämällä konsortiorakennetta (Linnea2- ja AMKIT-konsortiot). Sovitaan mahdollisen uuden konsortion muodostamisesta. Tavoitteena on yksinkertaistaa kirjastojärjestelmään liittyvää päätöksentekoa.
- Verkkoaineiston keskitetyn hankinnan (FinELib) sopimusehtoja ja hinnoittelumalleja kehitetään vastamaan aiempaa paremmin korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä kuntien rakennemuutoksia. Myös muiden palvelujen, kuten Nelli-portaalin sekä Tieteellisten kirjastojen tilastotietokannan osalta suunnitellaan toimintamalleja rakenteelliseen kehittämiseen vastaamiseksi.
- Kansallista julkaisuarkistoa kehitetään kotimaisten aineistojen saatavuuden lisäämiseksi. Julkaisuarkistopalveluja aletaan tuottaa ammattikorkeakouluille.
- Kansallista tiedon infrastruktuuria ja arkkitehtuuria suunnitellaan yhteistyössä muiden muistiorganisaatioiden kanssa. Tavoitteena on pitkäaikaissäilytysjärjestelmän ja mahdollisesti käyttöympäristön pilotointi.
- MARC 21-formaattiuudistus valmistuu Voyager-kirjastojen osalta vuoden 2008 lopussa. Fin-MARC-formaattia käyttävien kirjastojen uudistus ajoittuu vuoteen 2009. Kirjastoille ja muille kiinnostuneille tarjotaan sekä maksutonta että maksullista formaattikoulutusta.
- Kirjastoverkkopalveluiden kansainvälisen toiminnan tavoitteet vuosiksi 2009-2012 määritellään.

Toiminnallista tehokkuutta kehitetään asiakaspalautteen ja prosessien kehittämisen avulla. Keskeisiä tehtäviä 2008:

- Palvelujen tärkeys ja tyytyväisyys kansallisiin kirjastoverkkopalveluihin kartoitetaan asiakaskyselyllä kirjastoille ja kirjastojen asiakkaille keväällä 2008. Kyselyn perusteella sovitaan kehittämistoimenpiteistä yhdessä kirjastosektorien kanssa.
- Kansalliskirjaston prosessikuvaukset on luotu vuonna 2007 ja niitä kehitetään edelleen mm. tämentämällä aliprosesseja. Prosessien suorituskyvyn todentamiseksi laaditaan mittareita. Toimintaa kehitetään prosessien perusteella ydintehtäviin keskittymällä.

Liite 1: Luonnos Kirjastoverkkopalveluiden tuloskortiksi 2008.

Esitys: Keskustellaan Kirjastoverkkopalvelujen toimintasuunnitelmasta 2008.

Päätös:

Kristiina Hormia-Poutanen esitteli Kirjastoverkkopalvelujen toimintasuunnitelmaluonnoksen 2008. Toimintasuunnitelma jakaantuu yhteiskunnallinen vaikuttavuuteen sekä toiminnalliseen tehokkuuteen. Näihin pyritään hyödyntämällä teknologiaa tarkoituksenmukaisesti, kehittämällä uusia palveluja sekä ennakoimalla rakenteellisen muutoksen vaikutuksia.

Tietokantojen vapaata kansalaiskäyttöä, perusaineistoja, kansallisuettelon sekä julkaisuarkistojen kehittämistä pidettiin tärkeinä. Todettiin, että tulee löytää tasapaino, mitä asioita suunnitellaan Kansalliskirjaston ja mitä kirjastoverkon omina hankkeina. Priorisointi on tärkeää myös tulosneuvottelujen näkökulmasta, sillä neuvotteluissa voidaan esittää muutama keskeinen asiakokonaisuus.

Todettiin, että kansallisten kirjastoverkkopalveluiden neuvottelukunnan perustaminen olisi tarpeellista. Neuvottelukuntaan kuuluisi kirjastosektorien ja opetusministeriön edustus ja sillä olisi päätöksenteossa valmisteleva rooli.

4. Vuoden 2009 tulosneuvottelujen lähetekeskustelu

Kirjastoverkon kanssa vuoden 2007 käydyissä keskusteluissa seuraavat hankkeet ovat nousseet keskeisinä kehittämiskohteina. Näitä esitetään otettaviksi mukaan kevään 2008 tulosneuvotteluihin.

Perusaineistot

Kansainvälisesti kilpailukykyisen tutkimuksen tarvitsemat elektroniset perusaineistot koostuvat keskeisimmistä verkon kautta käytettävistä tieteellisistä aineistoista, kuten monitieteellisistä ja tieteenalakohtaisista lehti- ja kirjapakeista sekä tietokannoista. Aineistojen valinnassa on painotettu erityisesti kattavia ja runsaasti käytettyjä aineistoja.

Soveltava tutkimus- ja kehitystyö palvelee opetusta sekä tukee alueellista kehitystä, elinkeinoja ja työelämää. Tätä tehtävää varten tarvitaan mm. kotimaisia tutkimusaineistoja, työelämään liittyviä viranomaismääräyksiä ja -ohjeita, alakohtaisia sopimus-, turvallisuus- ja ympäristöohjeistuksia sekä standardeja ja patenteja.

Kansalaisen perustietopaketti koostuu korkeatasoisesta tietoaineistosta. Aineistoihin sisältyy mm. suomalaista yhteiskuntaa ja suomen kieltä käsittelevää tietoa, kuten juridisia ja terveystiedon lähteitä, hakuteoksia ja sanakirjoja, yleishyödyllistä tietoa sekä kansallisia viitetietokantoja.

Liite 2: Kirjastoverkon esitys 5 - 10 miljoonan euron lisärahoituksesta tutkimuksen ja kansalaisten tiedonsaannin edistämiseksi

Tietokantojen kansalaiskäyttö

Kansalliskirjaston tuottamat kansalliset tietokannat ovat kirjastoverkon keskeinen palvelu, jolla on myös suuri yhteiskunnallinen merkitys. Tietokantojen avaamista vapaaseen kansalaiskäyttöön on toivottu eri foorumeilla pitkään. Kotimaisten julkaisujen sekä kokoelmien tietojen tulisi olla vapaasti kaikkien tiedontarvitsijoiden käytettävissä, kuten useimmissa Euroopan maissa. Nykyinen tilanne, jossa tietokantojen käyttö edellyttää sopimusta ja maksuja, rajoittaa myös kansainvälisen yhteistyön mahdollisuuksia. Yhdessä kansainvälisten toimijoiden kanssa, kuten OCLC (Online Computer Library Center), TEL (The European Library) ja Google, voidaan parantaa suomalaisen aineiston näkyvyyttä globaalisti sekä kehittää ja helpottaa tiedonhakedellytyksiä.

Kansallisuettelon kehittäminen – amk-sektorin rakenteellisen kehittämisen hanke

Ammattikorkeakoulujen kanssa on käyty neuvotteluja ammattikorkeakoulukirjastojen kokoelmatietojen liittämisestä Linda-yhteisluetteloon. Neuvotteluja jatketaan vuonna 2008, kun Linda-projekti on toteutettu.

Meneillään olevan pilottiprojektin avulla selvitetään, onko Linda-yhteisluettelo mahdollista laajentaa ja toteuttaa se Aleph Central Catalogue –sovelluksella. Sovelluksella on mahdollista luoda yhteisluettelo myös muiden kuin Voyager-järjestelmää käyttävien kirjastojen luetteloista, joten se mahdollistaa kansallisen yhteisluettelon rakentamisen.

Kansallisuettelon kehittäminen on mahdollista vaiheistaa siten, että uuteen luetteloon liittyvät ensi vaiheessa yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastot ja yleiset ja erikoiskirjastot tämän jälkeen.

Kansallisuettelon kehittäminen on osa vireillä olevaa järjestelmäarkkitehtuurihanketta, johon kuuluvat lisäksi uuden sukupolven käyttöliittymän sekä pitkäaikaissäilytyksen (PAS) kehittäminen. Suunnittelua on mahdollista vaiheistaa Kansalliskirjaston valmisteilla olevassa tietohallintostrategiassa vuosille 2008-2012.

Kansallinen julkaisuarkisto –rakenteellisen kehittämisen hanke

Avoimia julkaisuarkistoja on Suomessa kehitetty toistaiseksi pääosin paikallisesti kunkin yliopiston tai tutkimuslaitoksen omin voimin. Osa arkistoista on hyödyntänyt kansainvälisenä yhteistyönä kehitettyä avoimen lähdekoodin julkaisuarkisto-ohjelmistoa (DSpace), osa taas on toiminut kokonaan itse kehitetyn järjestelmän varassa. Arkistojen sisältö on toistaiseksi koostunut lähinnä opinnäytteistä (väitöskirjoista ja graduista) ja sarjajulkaisuista. Tieteellisten artikkelien rinnakkaisjulkaiseminen on sen sijaan toistaiseksi ollut odotettua vähäisempää.

Kansalliskirjasto on kehittänyt opetusministeriön rahoittaman OA-JES-hankkeen (2006-2007) puitteissa kansallista Doria-julkaisuarkistoympäristöä (<https://oa.doria.fi>), joka perustuu DSpace- ja Manakin-ohjelmistoihin. Doriaan on pilottivaiheessa tallennettu neljän yliopiston ja kolmen ammattikorkeakoulun aineistoja. Lisäksi ammattikorkeakoulut ovat opetusministeriön tuella suunnittelemassa yhteistä julkaisuarkistoa, jonka on tarkoitus aloittaa toimintansa vuonna 2008. Tämän palvelun on tarkoitus hyödyntää teknisenä alustanaan Doriaa. Ammattikorkeakoulujen kans-

sa tehtävän yhteistyön lisäksi Kansalliskirjasto on kartoittanut kesällä 2007 alustavasti yliopistojen kiinnostusta julkaisuarkistojen perustamiseen Doria-palvelussa. Myös muutamat tutkimuslaitokset ovat ilmaisseet kiinnostuksensa Doriaa kohtaan.

Nordbibin rahoittama Development of Information Environment Architecture for Nordic Countries -hanke on tehnyt kyselyn kaikkien pohjoismaisten julkaisuarkistojen ylläpitäjille niiden sisällöstä ja metadatasta. Kyselyn deadline oli 26.10.2007, ja sen tulokset saadaan työryhmän käyttöön.

Yhteisen kansallisen tason julkaisuarkistopalvelun kehittämistä voi perustella sekä yhteistyön tarjoamalla kustannussäästöillä että keskitetyn palvelun parempien ylläpito- ja kehittämisresurssien takaamalla laadukkuudella. Lisäksi yhteinen, korkealla profiililla toimiva kansallinen palvelu tarjoaa myös merkittäviä etuja julkaisujen näkyvyydelle ja löydettävyydelle.

Jotta yhteinen palvelu voisi toimia kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla, tarvitaan kuitenkin selkeää tehtävien ja vastuiden jakoa kansallisen palvelun ylläpidon ja siihen tallennettujen kokoelmien omistajien (yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset) välille. Lisäksi olisi hyödyllistä miettiä myös sitä, millaisia yhteistyömahdollisuuksia voidaan tarjota niille korkeakouluille tai tutkimuslaitoksille, jotka mahdollisesti jäävät yhteisen keskitetyn palvelun ulkopuolelle.

Esitys: Keskustellaan Kansalliskirjaston vuoden 2009 tulosneuvotteluissa esille otettavista asioista.

Päätös:

Vuoden 2009 tulosneuvotteluissa esitetään perusaineistot sekä Kansalliskirjaston tuottamien yhteistietokantojen vapaa kansalaiskäyttö. Rakenteellisen kehittämisen hankkeina esitetään kaksi kokonaisuutta: ammattikorkeakoulujen Linda-yhteistyö sekä kansallisen julkaisuarkiston kehittäminen.

Todettiin, että suunnitteilla olevia palveluita, kuten kansallisuutelo ja julkaisuarkistojen kehittämistä tulee vielä vaiheistaa tarkemmin vuosille 2010-12 sekä 2013-15.

5. Tiedotusasiat

Linda-Aleph –pilottiprojekti on meneillään. Projektin tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, voidaanko yhteisluettelo toteuttaa Aleph-sovelluksella. Tavoitteena on, että Aleph-yhteisluettelo on tuotantokäytössä vuoden 2008 loppuun mennessä.

Järjestelmäarkkitehtuurihanke ja tietohallintostrategia ovat olleet esillä eri työryhmissä. Tietohallintostrategia tuodaan muun muassa kirjastosektoreille lausuntokierrokselle kun se on valmistunut.

Kirjastosektoreiden ja opetusministeriön kirjastohallinnon ryhmän tapaaminen pidetään 27.11.2007.

6. Muut asiat

Muita asioita ei ollut käsiteltävänä.

7. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen kello 10.40.